

УДК:625

**TARIXIY SHAHARLAR JAMOAT MARKAZLARIDA PIYODALAR
MAKONLARINI SHAKLLANTIRISH TAMOILLARI****Ўсаров Руслан***Shaharsozlik va landshaft arxitekturasi magistranti.
Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti,
Samarqand, O'zbekiston*

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarixiy shaharlarning jamoat markazlarida piyodalar joylarini shakllantirishdagi mavjud yutuq va kamchiliklar haqida so'z boradi. Unda tarixiy shaharlarning kompleks shaharsozlik faoliyati kontekstida piyodalar harakatini tashkil etish muammosi hamda bir qator arxitektura-rejalashtirish vazifalari ko'rsatilgan.

Аннотация. В данной статье рассматриваются современные достижения и недостатки в формировании пешеходных пространств в общественных центрах исторических городов. Показана проблема организации пешеходного движения в контексте комплексной градостроительной застройки исторических городов и ряд архитектурно-планировочных задач.

Abstract This article examines modern achievements and shortcomings in the formation of pedestrian spaces in the public centers of historical cities. The problem of pedestrian traffic organization in the context of complex urban development of historical cities and a number of architectural and planning tasks are shown.

Kalit so'zlar: Tarixiy shaharlar, jamoat markazlari, piyodalar yo'li, shakllantirish, arxitektura, shaharsozlik, relyef, tarixiy va me'moriy muhit, kommunikatsiya

Ключевые слова: Исторические города, общественные центры, пешеходная дорожка, формирование, архитектура, градостроительство, рельеф, историко-архитектурная среда, коммуникация.

Keywords: Historical cities, public centers, pedestrian path, formation, architecture, urban planning, relief, historical and architectural environment, communication.

Zamonaviy shaharda yurish ko'pincha faqat transport vositalari yordamida amalga oshiriladi. Biroq, piyodalar harakatining o'rni doimo muhim. Tarixiy shaharlarning kompleks shaharsozlik faoliyati sharoitida piyodalar harakatini tashkil etish muammosi bir qator arxitektura-rejalashtirish vazifalari bilan birgalikda hal qilinishi kerak.

Ushbu vazifalardan biri ko'p asrlar oldin shakllangan shahar konstruksiyasining o'zaro ta'siri va mavjud tarixiy muhitni qisman yoki to'liq o'zgartirmasdan amalga

oshirilmaydigan diqqatga sazovor joylarni shakllantirish uchun yangi shart-sharoitlardir. Ba'zi hollarda transformatsiya fundamental xarakterga ega bo'lishi mumkin (mavjud ko'chalarni kengaytirish, galereyalar va binolarning birinchi qavatlarida o'tish joylarini kengaytirish). Xorijiy tajribani o'rganganimizda Rossiya va Evropaning ko'plab shaharlarining mavjud tarixiy joylarida juda qimmatli tarixiy va me'moriy muhit bo'lib, uni madaniy va arxitektura yodgorliklari va tarixiy muhitini yo'l harakati qurilishi uchun o'zgartirib bo'lmaydi. Bu mavjud muhitni tubdan o'zgartirish choralarini ko'rmasdan, uni o'zgartirish uchun echimlarni izlashni talab qiladi.

Tarixiy muhitni o'zgartirishning yo'nalishlaridan biri zamonaviy takomillashtirish elementlaridan foydalanishdir. Ushbu elementlar shahar atrof-muhitini yaxlitligini buzmasdan tugatish yoki qisman rekonstruksiya qilish mumkin. Ulardan malakali foydalanish aloqa makonlarini tashkil qilish bilan bog'liq keng ko'lamli masalalarni hal qilishi mumkin ("to'siqsiz" muhitni shakllantirish). [1]

Ushbu tadqiqotda mualliflar piyodalar kommunikatsiyalarining mavjud muhitini oqilona o'zgartirish tamoyillari va ushbu muhitni tashkil etuvchi elementlarning funktsional, rejalashtirish va shahar tuzilishi o'rtasidagi munosabatni o'rnatishga harakat qilmoqdalar. Tadqiqot ob'ekti tarixiy shaharning mavjud shahar muhitida piyodalar kommunikatsiyalari tarmog'idir.

Tadqiqotda quyidagi vazifalar hal qilinadi:

- tarixiy shaharlarda piyodalar kommunikatsiyalarini tashkil etish (Moskva (Rossiya) va Drezden (Germaniya) shaharlari misolida), shuningdek, ushbu kommunikatsiyalarni takomillashtirish va rekonstruksiya qilish bo'yicha mahalliy va xorijiy tajriba bilan tanishish;

- piyodalar kommunikatsiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari va optimallashtirishning mumkin bo'lgan usullarini o'rganish;

- shaharlardagi piyodalar kommunikatsiyalarini keng ko'lamli o'rganish va ularning qulaylik darajasini oshirish yo'nalishlarini aniqlash.

Shaharda piyodalar harakatini tashkil etish muammosi va ochiq shahar maydonlari va piyodalarning o'zaro ta'siri va o'zaro bog'liqligi masalasi juda muhimdir.

Faqat piyodalar harakati uchun mo'ljallangan ko'kalamzorlashtirilgan hududlarning alohida uchastkalarini yaratish bo'yicha zamonaviy tajribalar har doim ham ularga qo'yilgan maqsadlarni oqlamaydi. Hozirgi vaqtda piyodalar kommunikatsiyalari muhitining qulaylik darajasiga qo'yiladigan talablar sezilarli darajada o'zgarib bormoqda, bu ko'pincha tarixiy shaharlardagi ochiq shahar maydonlarining qoniqarsiz holati bilan bog'liq.¹

Qulaylik va xavfsizlik muammolarini hal qilish, ekologik samaradorlik va yashash sharoitlarini yaxshilash, atrof-muhitning turistik va investitsion jozibadorligini oshirish bilan bir qatorda, piyodalar joylarini tashkil etish g'oyasi, alohida yodgorliklardan keng hududlargacha, ansambllar va shaharlarning yaxlitligini tiklash, mavjud tuzilmalarni zamonaviy funktsiyalarga moslashtirish asosiy maqsadimizdir.[1]

¹ file:///C:/Users/USER/Downloads/s232_14.pdf

Tarixiy me'moriy ob'ektlar va fazoviy bog'lanishlar bilan bir qatorda tizimning tugun va bog'lovchi elementlari, uning hayotiyliigi va rivojlanishini ta'minlashi kerak.

Evropaning eng yirik madaniy markazlaridan biri - Berlinni o'zgartirishning birinchi bosqichi (1989-2001 yillar) "tanqidiy rekonstruksiya" sifatida tanilgan - ansambllar tizimini va ko'chalar tarmog'ini qayta qurish. "Saqlanib qolgan binolar va o'tmish izlarini tahlil qilish natijasida shahar o'z aholisining "me'moriy xotirasi" ning akkumulyatori sifatida qayta ko'rib chiqildi. Uni shaharsozlikni tartibga solish yo'li bilan bosqichma-bosqich tiklash mumkin". Rivojlanish uchun kuchli turtki bo'lgan Berlin turli avangard tendentsiyalarining diqqat markaziga va tajribalar uchun platformaga aylandi. Rejalashtirish tugunlari asosiy Berlin ko'chalari bilan bog'langan. Taxminan 4 km uzunlikdagi yo'nalish obodonlashtirilgan piyodalar xiyobonlari, xiyobonlar, avtomobil yo'llarining keng piyodalar yo'laklaridan o'tib, qulay harakatlanishni ta'minlaydi.

Bu yo'nalishda "o'z yo'li"ni shakllantirish uchun allaqachon mavjud bo'lgan o'z tajribasi bilan bir qatorda, Evropa amaliyotini tahlil qilish foydalidir. Sankt-Peterburg tuzilmasida tarixiy jihatdan rivojlangan qismi ommaviy uy-joy qurilishining yangi hududlari bilan o'ralgan ixcham massivni tashkil etuvchi markaziy o'rinni egallaydi.

Markaziy qismning tashqi ko'rinishining juda muhim xususiyatlari uning kvartallaridagi zich ko'p qavatli turar-joy binolari tomonidan berilgan. U arxitektura ansambllari uchun sharoit yaratadi va ular bo'ylab uzoq istiqbolga ega bo'lgan xiyobonlarning nozik ko'rinishini belgilaydi. Piyodalar tizimini tashkil qilishning barcha xilma-xil usullari bilan mutaxassislar bir qator eng xarakterli xususiyatlarni aniqlaydilar. Birinchidan, bular mavjud rejalashtirish tarmog'idan maksimal darajada foydalanishni ta'minlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Черноплечая А.Н., Иванова Н.И., Греков Н.И. Сибирский федеральный университет. К вопросу организации пешеходных пространств в центрах исторических городов (на примере городов России и Германии) 2020 г.
2. Исламова, Д. Г., & Абдалимова, З. (2023, February). ФУНКЦИИ ПАРКОВ ОТДЫХА В РАЙОННЫХ ЦЕНТРАХ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ. In Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies (Vol. 2, No. 2, pp. 113-116).
3. Gayrat, S., Salimjon, M. K., & Dilshod, Z. (2022). THE HEAT DOES NOT COVER THE ROOF OF RESIDENTIAL BUILDINGS INCREASE PROTECTION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(2), 674-678.